

Rozwody o wymiarze transgranicznym oraz świadczenia alimentacyjne (poziom podstawowy)

**PROJEKT: SKUTECZNIEJSZE
STOSOWANIE PRZEPISÓW UE Z
ZAKRESU PRAWA
RODZINNEGO I SPADKOWEGO**

Warsztaty organizowane w ramach serii są współfinansowane przez UE w ramach programu „Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych” na lata 2014-2020.

Publikacja współfinansowana ze środków Unii Europejskiej w ramach programu „Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych” na lata 2014-2020. Treść publikacji zawiera wyłącznie poglądy ERA i w żaden sposób nie odzwierciedla poglądów Komisji Europejskiej.

Transgraniczne sprawy rozwodowe i alimentacyjne

Studium przypadku nr 1: Jurysdykcja i prawo właściwe

Brigitte (obywatelka Holandii) i Karel (obywatel Słowenii) poznali się w 2005 roku w holenderskiej Hadze. Po ślubie, który odbył się w 2009 roku, para przeprowadziła się do Marsylii we Francji i tam w 2013 roku urodziła się ich córka Anna (dziewczynka ma podwójne, holendersko-słoweńskie obywatelstwo). Pod koniec roku 2016 Brigitte i Karel postanowili się rozstać. Brigitte wraz z Anną wróciły do Holandii, natomiast Karel – ze względu na świetnie płatną pracę – pozostał w Marsylii. Ponieważ Brigitte nie posiada żadnego źródła dochodu, postanowiła ubiegać się o alimenty dla siebie i córki. Co więcej, kobieta nie wierzy, że jej małżeństwo da się odbudować, w związku z czym chce także wnieść pozew o rozwód. Zastanawia się teraz, sądy którego z państw – Francji czy Holandii – będą właściwymi do rozpoznania jej sprawy.

Pytania

1. Na podstawie jakich unijnych przepisów należy ustalić jurysdykcję sądów w sprawie rozwodowej?
2. Na podstawie jakich unijnych przepisów należy ustalić jurysdykcję sądów w sprawie o alimenty?
3. Czy odpowiedzi na pytania 1 i 2 byłyby inne, gdyby:
 - a) Brigitte była obywatelką Meksyku, a Karel obywatelem Rosji?
 - b) Miejscem zwykłego pobytu Karela w momencie składania pozwu przez Brigitte w Holandii były Stany Zjednoczone?
 - c) „Karel” był w rzeczywistości „Karlą”, małżeństwo zostało zawarte przez osoby tej samej płci, a dziecko było adoptowane?
4. Wracając do pierwotnych założeń Sprawy nr 1, gdzie Brigitte może złożyć:
 - a) pozew o rozwód,
 - b) pozew o zasądzenie alimentów na rzecz małżonka/ byłego małżonka,
 - c) pozew o alimenty na dziecko?Udzielając odpowiedzi na pytanie 4 i kolejne pytania dotyczące Sprawy nr 1, należy założyć, że Brigitte i Anna mieszkają w Holandii od 7 miesięcy, oraz że miejscem zwykłego pobytu matki i córki w momencie składania pozwu rozwodowego przez Brigitte jest Holandia.
5. Czy w opisywanym przypadku Karel mógłby złożyć pozew o rozwód w Słowenii, *tz.* czy słoweńskie sądy byłyby sądami właściwymi, gdyby to Karel był powodem?

6. Załóżmy, że w dniu 1 marca 2017 r. Karel wnosi pozew o rozwód w sądzie w Słowenii, a dzień później jego żona wnosi taki sam pozew w sądzie holenderskim. Następnie Karel informuje sąd w Holandii, że sprawa rozwodowa toczy się już przed sądem w Słowenii. Czy mimo to sąd holenderski może wydać wyrok w przedmiotowej sprawie?

7. Jakie przepisy zadecydują o wyborze prawa właściwego w opisywanej sprawie rozwodowej?

Odpowiadając na powyższe pytanie, załóżmy że:

- a) Brigitte wniosła pozew o rozwód do sądu w Holandii,
- b) Brigitte wniosła pozew o rozwód do sądu we Francji.

8. Jakie przepisy zadecydują o wyborze prawa właściwego w sprawie o alimenty dla (byłego) małżonka/ dziecka?

Odpowiadając na powyższe pytanie, załóżmy że:

- a) Brigitte wniosła pozew o alimenty do sądu w Holandii,
- b) Brigitte wniosła pozew o alimenty do sądu we Francji.

9. Jakie prawo byłoby prawem właściwym w przedmiotowej sprawie o rozwód, gdyby orzeczenie wydawał sąd francuski?

10. Jakie prawo byłoby prawem właściwym w sprawie

- a) o alimenty dla małżonka / byłego małżonka
 - b) o alimenty dla dziecka
- gdyby orzeczenie wydawał sąd francuski?

11. Czy zastosowanie miałyby inne prawo właściwe, gdyby wyroki w sprawie

- a) o alimenty dla małżonka / byłego małżonka
- b) o alimenty dla dziecka, miały zapasć przed sądem holenderskim?

12. Wyobraźmy sobie, że pod koniec roku 2016 Brigitte i Karol – oboje mający jeszcze wówczas miejsce zwykłego pobytu na terenie Francji – postanawiają sporządzić umowę dotyczącą właściwości sądu i wyboru prawa właściwego, tak aby uniknąć w przyszłości ewentualnych sporów na tym tle. Czy ich ustalenia dotyczące podanych niżej zagadnień będą mieć wiążący charakter? Jaki wybór mieli małżonkowie, jeśli chodzi o prawo właściwe i właściwość sądów? Należy podać odpowiednie przepisy.

- a) Właściwość sądu w sprawie rozwodowej
- b) Prawo właściwe w sprawie rozwodowej
- c) Właściwość sądu w sprawie o zasądzenie alimentów na rzecz małżonka/ byłego małżonka
- d) Prawo właściwe w sprawie o zasądzenie alimentów na rzecz małżonka/ byłego małżonka

- e) Właściwość sądu w sprawie o alimenty na dziecko
- f) Prawo właściwe w sprawie o alimenty na dziecko.

Studium przypadku nr 2: (Wykonanie orzeczenia)

Laura i Andres (oboje obywatele Hiszpanii) rozwodzą się po 13 latach małżeństwa. Sprawę rozpoznaje sąd w Londynie, w którym małżonkowie mają miejsce zwykłego pobytu od 2007 roku. W wyroku rozwodowym z dnia 3 czerwca 2016 r. londyński sąd zasądza od Andresa na rzecz Laury, która spodziewa się dziecka, alimenty w wysokości 1200 funtów miesięcznie. W czerwcu 2016 roku Laura wraca do Hiszpanii, a 1 grudnia 2016 roku rodzi córkę o imieniu Christina. Ponieważ Andres nie tylko uchyla się od płacenia alimentów na rzecz byłej żony, zasądzonych wcześniej przez sąd w Londynie, ale i odmawia finansowego wspierania ich wspólnej córki, Laura składa w hiszpańskim sądzie pozew o alimenty na dziecko. Sąd przychyła się do jej wniosku i w dniu 2 kwietnia 2017 roku zasądza na rzecz nieletniej alimenty w wysokości 330 euro. Andres mieszka teraz w Belgii, ma dobrze płatną posadę w Brukseli, jest także właścicielem nieruchomości położonych na terytorium Danii.

1. Czy Laura będzie mogła domagać się wykonania orzeczeń wydanych przez sąd angielski i hiszpański w Belgii i Danii na podstawie rozporządzenia alimentacyjnego? Jeśli tak, to na który z przepisów tego rozporządzenia powinna się powołać?
2. Załóżmy, że w wyroku rozwodowym sąd w Londynie zasądził na rzecz Laury nie alimenty płatne co miesiąc, a jednorazową kwotę w wysokości 140 000 funtów. Czy rozporządzenie alimentacyjne umożliwia wykonanie powyższego orzeczenia na terenie Belgii i Danii?
3. Czy Laurze przysługuje prawo do pomocy organów centralnych, o której mowa w rozporządzeniu alimentacyjnym, w dochodzeniu na terenie Belgii lub Danii alimentów na dziecko, zasądzonych przez sąd hiszpański?

WSKAZÓWKI METODOLOGICZNE

Cele szkolenia:

- Zapoznanie uczestników z przedmiotowym, geograficznym i czasowym zakresem stosowania rozporządzenia Bruksela II bis, rozporządzenia Rzym III, rozporządzenia alimentacyjnego i protokołu haskiego o prawie właściwym z 2007 roku;
- Ułatwienie stosowania powyższych instrumentów;
- Zaznajomienie uczestników z motywami prawodawców, podkreślenie cech szczególnych, nowych aspektów i pozytywnego wpływu powyższych instrumentów;
- Wyjaśnienie wzajemnych zależności pomiędzy tymi instrumentami;
- Zapoznanie uczestników z kluczowymi decyzjami i wyrokami zaczerpniętymi z orzecznictwa UE.

Szczególne aspekty wyżej wymienionych instrumentów: Rozporządzenie Bruksela II bis

- rozporządzenie proponuje kilka alternatywnych podstaw jurysdykcji w sprawach małżeńskich; problem: „wyścig do sądu”;
- brak możliwości wyboru właściwości sądu
- nie rozstrzygnięto o możliwości zastosowania rozporządzenia w odniesieniu do małżeństw osób tej samej płci
- proponowane przekształcenie rozporządzenia: nie przewidziano zmiany postanowień dotyczących spraw małżeńskich

Rozporządzenie Rzym III

- wzmocniona współpraca
- nie rozstrzygnięto o możliwości zastosowania rozporządzenia w odniesieniu do rozwodów małżeństw osób tej samej płci
- możliwość wyboru prawa właściwego w sprawach o rozwód

Rozporządzenie alimentacyjne

- „symetryczne” względem konwencji haskiej o międzynarodowym dochodzeniu świadczeń na rzecz dzieci oraz innych form alimentów rodzinnych z 2007 r., zob. m.in. motywy 8 i 17 rozporządzenia
- oba instrumenty znacząco upraszczają i przyspieszają międzynarodowe dochodzenie alimentów i umożliwiają bezpłatne odzyskiwanie świadczeń na dzieci za pośrednictwem organów centralnych
- kluczowa innowacja wprowadzona rozporządzeniem alimentacyjnym: zniesienie exequatur
- cecha szczególna: dwa rodzaje procedur w zakresie wykonywania orzeczeń – (1) Rozdział IV Sekcja 1: zniesienie exequatur w przypadku orzeczeń wydanych w państwach członkowskich będących stroną protokołu haskiego z 2007 r., (2) Rozdział IV Sekcja 2: przyspieszenie wykonywania orzeczeń, przy czym exequatur nadal obowiązuje dla orzeczeń wydanych w państwach członkowskich NIE będących stroną protokołu haskiego z 2007 r.
- szczególne przepisy dotyczące jurysdykcji: rozporządzenie zawiera szeroki zakres przepisów jurysdykcyjnych, nakazuje unikania odesłań do przepisów dotyczących jurysdykcji zawartych w prawie krajowym, zob. motyw 15 rozporządzenia
- możliwość wyboru właściwości sądu (z wyjątkiem spraw o alimenty na dziecko)
- art. 3 rozporządzenia określa kilka alternatywnych podstaw jurysdykcji; określona została tam nie tylko jurysdykcja międzynarodowa, ale i terytorialna

Protokół haski

- cecha szczególna: poprzez odniesienie zawarte w art. 15 rozporządzenia alimentacyjnego protokół stał się instrumentem bezpośrednio stosowanego prawa UE
- innowacja w stosunku do starszej wersji konwencji: możliwy wybór prawa

właściwego w sprawach alimentacyjnych

W przypadku szkoleń krajowych dobrze byłoby przedstawić uczestnikom odpowiednie materiały i publikacje w ich języku ojczystym oraz orzecznictwo sądów krajowych.

ODPOWIEDZI

Metodologia

We wszystkich sprawach o charakterze transgranicznym zaleca się stosowanie następujących kroków, które pozwolą określić właściwe przepisy:

Krok 1: Określenie dziedziny/obszaru prawa.

Krok 2: Ustalenie interesujących nas aspektów prawa prywatnego międzynarodowego. Krok 3: Wytypowanie odpowiednich źródeł prawa unijnego i międzynarodowego.

Krok 4: Sprawdzenie przedmiotowego, geograficznego i czasowego zakresu stosowania instrumentów prawa unijnego i międzynarodowego; w przypadku, gdy zastosowanie może mieć kilka instrumentów, należy sprawdzić ich wzajemne powiązania.

Krok 5: Ustalenie właściwych przepisów.

Uwaga: przy braku odpowiednich przepisów unijnych i międzynarodowych czy też umów dwu- lub wielostronnych, które można by zastosować w danej sprawie transgranicznej, pod uwagę należy wziąć autonomiczne przepisy prawa prywatnego międzynarodowego danego państwa.

Pytanie 1: Na podstawie jakich unijnych przepisów należy ustalić jurysdykcję sądów w sprawie rozwodowej?

Jurysdykcja w sprawach dotyczących rozvodu

Instrumentem, którym pozwoli nam ustalić jurysdykcję w przedmiotowej sprawie, jest **ROZPORZĄDZENIE RADY (WE) Nr 2201/2003 z dnia 27 listopada 2003 r. dotyczące jurysdykcji oraz uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich oraz w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej, uchylające rozporządzenie (WE) nr 1347/2000** (zwane dalej „rozporządzeniem Bruksela II bis”). Zakres przedmiotowy, geograficzny i czasowy nie stanowią tu problemu, zob.

Rozporządzenie Bruksela II bis

Zakres przedmiotowy. Rozporządzenie stosuje się „w sprawach cywilnych odnoszących się do [...] rozvodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa” (art. 1 ust. 1 lit. a)). Ponadto rozporządzenie to ma zastosowanie „w sprawach cywilnych odnoszących się do [...] przyznawania, wykonywania, delegacji, ograniczenia lub pozbawienia odpowiedzialności rodzicielskiej” (art. 1 lit. b). Zakres określony w ust. 1 lit. b) nie jest dla nas jednak istotny. Dalsze uściślenie zakresu przedmiotowego rozporządzenia następuje w jego motywie 8, zgodnie z którym „W zakresie orzeczeń dotyczących rozvodu, separacji czy unieważnienia

małżeństwa, niniejsze rozporządzenie stosuje się wyłącznie do rozwiązania więzów małżeńskich i nie powinno dotyczyć zagadnień takich jak przyczyny rozwodu, skutki w zakresie prawa własności wynikające z małżeństwa czy wszelkie inne środki dodatkowe”.

Zakres geograficzny. Rozporządzenie Bruksela II bis ma zastosowanie we wszystkich państwach członkowskich UE z wyjątkiem Danii, zob. motyw 31.

Wskazówka: Nie zaleca się korzystania wyłącznie z tekstu rozporządzenia przy ustalaniu stosowalności przedmiotowego instrumentu w Danii i Wielkiej Brytanii. Zdarza się bowiem, że choć początkowo Dania i Wielka Brytania nie uczestniczą w przyjmowaniu rozporządzeń UE, w późniejszym czasie dołączają do państw stosujących te rozporządzenia.

W przypadku rozporządzenia Bruksela II bis sytuacja nie uległa zmianie (według stanu na luty 2017 r.): Dania nie uczestniczy w stosowaniu jego postanowień. Bieżące informacje na ten temat znaleźć można na stronie EUR-lex.

Zakres czasowy. Rozporządzenie Bruksela II bis stosuje się od dnia 1 marca 2005 r., zob. art. 72. Przepisy przejściowe stanowią, iż „Przepisy niniejszego rozporządzenia mają zastosowanie do postępowania sądowego wszczętego po terminie jego stosowania (...), a także do dokumentów urzędowo sporządzonych lub zarejestrowanych jako autentyczne oraz do ugód zawartych między stronami po tym terminie” zob. art. 64 ust. 1. Art. 64 ust. 2 - ust. 4 odnoszą się do stosowania przepisów rozporządzenia w odniesieniu do orzeczeń wydanych przed terminem stosowania rozporządzenia oraz orzeczeń wydanych po terminie jego stosowania w postępowaniu sądowym wszczętym przed tą datą.

 Więcej informacji na temat rozporządzenia Bruksela II bis znaleźć można m.in. w „Praktycznym przewodniku dotyczącym stosowania rozporządzenia Bruksela II bis”, opublikowanym przez Komisję Europejską w 2014 roku.

Zmiany w rozporządzeniu Bruksela II bis

Obecnie Komisja Europejska pracuje nad wprowadzeniem zmian do rozporządzenia Bruksela II bis, opierając się na ocenie dotychczasowej efektywności tego instrumentu. W zakresie przepisów dotyczących jurysdykcji w sprawach małżeńskich wersja przekształcona ma zachowywać obecne *status quo*.

Zob. dalsze informacje na temat wniosku dotyczącego *rozporządzenia Rady w sprawie jurysdykcji, uznawania i wykonywania orzeczeń w sprawach małżeńskich i w sprawach dotyczących odpowiedzialności rodzicielskiej oraz w sprawie uprowadzenia dziecka za granicę (wersja przekształcona) (COM(2016) 411 końcowy)* wraz z uzasadnieniem.

Pytanie 2: Na podstawie jakich unijnych przepisów należy ustalić jurysdykcję sądów w sprawie o alimenty?

Odpowiedź:

Jurysdykcja w sprawach dotyczących alimentów

W naszym przypadku właściwym instrumentem, pozwalającym na określenie jurysdykcji w sprawach dotyczących alimentów na dziecko oraz alimentów na (byłego) małżonka, jest **Rozporządzenie Rady (WE) nr 4/2009 z dnia 18 grudnia 2008 r. w sprawie jurysdykcji, prawa właściwego, uznawania i wykonywania orzeczeń oraz współpracy w zakresie zobowiązań alimentacyjnych** (zwane dalej „**Rozporządzeniem alimentacyjnym**”). Zakres przedmiotowy, geograficzny i czasowy nie stanowią tu problemu, zob.

Rozporządzenie alimentacyjne

Zakres przedmiotowy. Rozporządzenie ma zastosowanie „do zobowiązań alimentacyjnych wynikających ze stosunku rodzinnego, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa”, zob. art. 1 ust. 1. Zakres przedmiotowy został uściślony w motywach rozporządzenia. W motywie 11 prawodawca podkreśla zamiar objęcia zakresem stosowania rozporządzenia „wszystkie” zobowiązania alimentacyjne, wynikające ze stosunków rodzinnych, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa, „tak, aby zapewnić równe traktowanie wszystkich wierzycieli alimentacyjnych” oraz podkreśla, że „Do celów niniejszego rozporządzenia pojęcie „zobowiązania alimentacyjnego” powinno być interpretowane w sposób niezależny”. W motywach 15 i 16 podkreślono uniwersalizm przepisów jurysdykcyjnych rozporządzenia.

Zakres geograficzny. Rozporządzenie alimentacyjne ma zastosowanie we wszystkich państwach członkowskich UE, w tym także w Wielkiej Brytanii i Danii. W przypadku Danii jego stosowanie jest jednak częściowe.

(Uwaga! Tekst rozporządzenia wprowadza nas w błąd: w motywach 47 i 48 wyraźnie zaznaczono, że Wielka Brytania i Dania nie uczestniczą w przyjęciu i stosowaniu rozporządzenia).

Mimo że **Wielka Brytania** nie uczestniczyła w przyjęciu rozporządzenia, stąd motyw 47, państwo to wyraziło zamiar przyjęcia rozporządzenia w późniejszym czasie i zostało oficjalnie objętego jego zakresem na drodze decyzji Komisji Europejskiej (Decyzja Komisji nr 2009/451/WE z dnia 8 czerwca 2009 r., Dz. Urz. L 149, 12.06.2009, str. 73).

W dniu 14 stycznia 2009 r. **Dania** powiadomiła Komisję o zamiarze wdrożenia postanowień rozporządzenia alimentacyjnego w zakresie, w jakim zmieniały one rozporządzenie Bruksela I (zob. Dz. Urz. L 149, 12.06.2009, str. 80), zgodnie z umową równoległą zawartą ze Wspólnotą Europejską w dniu 19 października 2005, na mocy której Dania zobowiązała się do powiadomienia WE o decyzji dotyczącej ewentualnego wdrożenia treści zmian do rozporządzenia Bruksela I. Oznacza to, że przepisy rozporządzenia alimentacyjnego „będą stosowane do stosunków między Wspólnotą a Danią, z wyjątkiem przepisów zawartych w rozdziałach III i VI”. Ponadto „przepisy określone w art. 2 oraz rozdziale IX rozporządzenia

(WE) mają zastosowanie wyłącznie w zakresie, w jakim dotyczą jurysdykcji, uznawania, wykonalności i wykonywania orzeczeń oraz dostępu do wymiaru sprawiedliwości”. (zob. powiadomienie dokonane przez Danię).

Zakres czasowy. Rozporządzenie alimentacyjne stosuje się we wszystkich państwach członkowskich UE od dnia 18 czerwca 2011 r. Przepisy przejściowe znaleźć można w art. 75 rozporządzenia, zmienionym sprostowaniem opublikowanym w Dz.U. L 131, 18.05.2011, str. 26, a także sprostowaniem opublikowanym w Dz.U. L 8, 12.1.2013, str. 19. Zgodnie art. 75 ust. 2 rozporządzenie stosuje się do postępowań wszczętych, do ugód sądowych zatwierdzonych lub zawartych oraz do dokumentów urzędowych sporządzonych od dnia rozpoczęcia stosowania niniejszego rozporządzenia (czyli 18 czerwca 2011 r.).

Pytanie 3: Czy odpowiedzi na pytania 1 i 2 byłyby inne, gdyby:

- a) Brigitte była obywatelką Meksyku, a Karel obywatelem Rosji?
- b) Miejscem zwykłego pobytu Karela w momencie składania pozwu przez Brigitte w Holandii były Stany Zjednoczone?
- c) „Karel” był w rzeczywistości „Karłą”, małżeństwo zostało zawarte przez osoby tej samej płci, a dziecko było adoptowane?

Odpowiedzi:

Odpowiedź na **pytanie 3 a)**: Nie, postanowienia rozporządzenia Bruksela II bis oraz rozporządzenia alimentacyjnego miałyby nadal zastosowanie przy ustalaniu jurysdykcji francuskich i holenderskich sądów w sprawie o rozwód i alimenty. Z powyższych rozporządzeń w żaden sposób nie wynika, że strony postępowania muszą być obywatelami państwa członkowskiego UE. Prawodawca uzasadnił intencje przyświecające tworzeniu przepisów jurysdykcyjnych w sprawach rozwodowych m.in. w motywach 4, 8 i 12 rozporządzenia nr 1347/2000, którego postanowienia dotyczące jurysdykcji w sprawach małżeńskich zostały właściwie powielone w rozporządzeniu Bruksela II bis. W przypadku rozporządzenia alimentacyjnego szczególnie interesujące są zapisy motywu 14 i kolejnych.

To samo dotyczy **pytania 3b)**. Fakt, że jedna ze stron / pozwany posiada miejsce zwykłego pobytu poza UE w zasadzie nie wyłącza możliwości stosowania przepisów jurysdykcyjnych rozporządzeń. Zgodnie z motywem 15 rozporządzenia alimentacyjnego: *„By zabezpieczyć interesy wierzycieli alimentacyjnych i ułatwić skuteczne zarządzanie wymiarem sprawiedliwości w Unii Europejskiej, należy dostosować przepisy dotyczące jurysdykcji zawarte w rozporządzeniu (WE) nr 44/2001. Fakt, że pozwany ma zwykle miejsce pobytu w państwie trzecim nie powinien z założenia wyłączać stosowania przepisów wspólnotowych dotyczących jurysdykcji i nie powinno się już przewidywać żadnego odesłania do przepisów dotyczących jurysdykcji zawartych w prawie krajowym. ...”.*

Odpowiedź na **Pytanie 3 c)** jest nieco bardziej złożona. Nadal bowiem nie rozstrzygnięto, czy postanowienia rozporządzenia Bruksela II bis mają zastosowanie do małżeństw zawieranych przez osoby tej samej płci.

Rozporządzenie Bruksela II bis stosuje się w sprawach [...] odnoszących się do rozwodu,

separacji lub unieważnienia małżeństwa” (art. 1 lit. a), jednak samo rozporządzenie nie zawiera definicji pojęcia „małżeństwo”. Osoby tej samej płci mogą zawierać małżeństwa tylko w kilku państwach członkowskich UE (liczba tych państw jednak rośnie). W niektórych krajach UE możliwe jest także zawieranie związków partnerskich, istnieje jednak także spora grupa państw, w których osoby tej samej płci nie mają możliwości sformalizowania swojego związku. Jak widać, nie ma jednego, „wspólnotowego” podejścia do kwestii małżeństw osób homoseksualnych. Poszczególne kraje nie mogą się zgodzić, czy termin „małżeństwo” powinien obejmować małżeństwa zawierane przez osoby tej samej płci.

 Więcej informacji o sytuacji prawnej par homoseksualnych w Europie: Boele-Woelki/Fuchs, *Same-Sex Relationships and Beyond, Gender Matters in the EU*, 3rd edition Cambridge 2017.

W tym miejscu należy podkreślić potrzebę autonomicznej interpretacji pojęcia „małżeństwo” w związku z rozporządzeniem Bruksela II bis – stosowanie rozporządzenia do małżeństw zawieranych przez osoby tej samej płci nie może być uzależnione od sposobu interpretacji tego pojęcia w prawie krajowym. Nie da się jednak zaprzeczyć, że odmienne stanowiska wobec małżeństw osób tej samej płci, prezentowane przez kraje członkowskie, odgrywają znaczną rolę w wymianie argumentów między zwolennikami i przeciwnikami stosowania postanowień rozporządzenia Bruksela II bis w odniesieniu do małżeństw homoseksualnych.

Strony sprzeciwiające się stosowaniu rozporządzenia Bruksela II do małżeństw jednopłciowych powołują się m.in. na fakt, iż w czasie, gdy rozporządzenie opracowywano i przyjmowano, zawieranie małżeństw homoseksualnych dopuszczalne było tylko w jednym państwie członkowskim (w Holandii), a co za tym idzie prawodawca nie mógł projektować rozporządzenia z myślą o takich małżeństwach. Z kolei zwolennicy objęcia zakresem rozporządzenia małżeństw osób tej samej płci twierdzą, że powszechna niedopuszczalność małżeństw homoseksualnych w czasach tworzenia rozporządzenia nie może stanowić ważnego argumentu w toczonej dyskusji. Rozporządzenie nie definiuje pojęcia „małżeństwa”, a co za tym idzie nie wyłącza wyraźnie małżeństw osób jednopłciowych. Co więcej, w obecnych czasach stosowanie przepisów UE musi odbywać się w poszanowaniu praw wynikających z Karty praw podstawowych Unii Europejskiej, która wyraźnie zakazuje dyskryminacji ze względu na płeć lub orientację seksualną (art. 21 ust. 1 Karty). Jak wyżej wspomniano, kwestia pozostaje otwarta. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (TSUE) nie miał jeszcze okazji do orzekania w tej sprawie, a my możemy obserwować, w jaki sposób termin „małżeństwo”, zawarty w rozporządzeniu Bruksela II bis, interpretują poszczególne państwa członkowskie UE.

Podobne wątpliwości pojawiają się przy okazji stosowania rozporządzenia alimentacyjnego w sprawach, w których obie strony to osoby tej samej płci. Rozporządzenie alimentacyjne ma jednak bardzo szeroki zakres przedmiotowy, ponieważ odnosi się do **WSZYSTKICH** „zobowiązań alimentacyjnych wynikających ze stosunków rodzinnych, pokrewieństwa,

małżeństwa lub powinowactwa”, zob. art. 1 ust. 1 i motyw 11. Nawet jeśli uznamy, że małżeństwa osób tej samej płci nie mieszczą się w zakresie pojęcia „małżeństwo” w rozumieniu rozporządzenia alimentacyjnego, alimenty płacone przez jednego partnera na rzecz drugiego można uznać za „alimenty rodzinne”. O istnieniu obowiązku alimentacyjnego decyduje bowiem każdorazowo prawo właściwe.

I w końcu, jeśli chodzi o kwestię alimentów zasądzonych na rzecz nieletniej Anny, rozporządzenie alimentacyjne stosuje się bez ograniczeń, bez względu na stan cywilny rodziców.

Pytanie 4:

Wracając do pierwotnych założeń Sprawy nr 1, gdzie Brigitte może złożyć:

- a) pozew o rozwód,
- b) pozew o zasądzenie alimentów na rzecz małżonka/ byłego małżonka,
- c) pozew o alimenty na dziecko?

Udzielając odpowiedzi na powyższe i kolejne pytania dotyczące Sprawy nr 1, należy założyć, że Brigitte i Anna mieszkają w Holandii od 7 miesięcy, oraz że miejscem zwykłego pobytu matki i córki w momencie składania pozwu rozwodowego przez Brigitte jest Holandia.

Odpowiedzi:

a) Jurysdykcja w sprawie o rozwód:

Brigitte może złożyć pozew rozwodowy zarówno we Francji, jak i w Holandii.

Jurysdykcja sądów francuskich wynikać będzie z art. 3 lit. a tiret drugie i trzecie rozporządzenia Bruksela IIa. Małżonkowie ostatnio zwykle zamieszkiwali we Francji, a jedno z nich nadal tam zamieszkuje. Pozwany zwykle zamieszkuje we Francji.

Z kolei jurysdykcja sądów holenderskich wynika z art. 3 lit. a tiret szóste rozporządzenia Bruksela IIa. Brigitte zwykle zamieszkuje w Holandii, przy czym bezpośrednio przez złożeniem wniosku mieszkała tam już ponad sześć miesięcy. Jest także obywatelką Holandii.

Brigitte może więc zdecydować, gdzie chce złożyć wniosek.

Istotne orzecznictwo dotyczące kwestii pozostałej jurysdykcji - art. 7 rozporządzenia Bruksela II bis:

TSEU (ETS) – wyrok z dnia 29.11.2007 r. – *Kerstin Sundelind Lopez przeciwko Miguel Enrique Lopez Lizazo* (C-68/07)

Przed rozstaniem pani Sundelind Lopez (obywatelka Szwecji) i pan Lopez Lizazo (obywatel Kuby) zamieszkiwali wspólnie na terenie Francji. Po separacji pan Lopez Lizazo wyjechał na stałe na Kubę, natomiast jego żona złożyła pozew rozwodowy w sądzie szwedzkim. Strony nie kwestionowały jurysdykcji sądów francuskich wynikającej z art. 3 ust. 1 lit. a) rozporządzenia Bruksela II bis.

Do TSEU (ETS) wpłynął wniosek o udzielenie odpowiedzi na pytanie, czy „w sytuacji, w której pozwany w sprawie o rozwód ani nie ma zwykłego miejsca zamieszkania w państwie członkowskim, ani nie jest obywatelem państwa członkowskiego, sprawa ta może zostać rozstrzygnięta przez sąd państwa członkowskiego, który nie ma jurysdykcji, mimo iż sąd w innym państwie członkowskim może być właściwy w oparciu o jedną z podstaw jurysdykcji z art. 3?”.

Na zadane pytanie Sąd odpowiedział następująco „**wykładni artykułów 6 i 7 rozporządzenia Bruksela II bis ... należy dokonać w ten sposób, że w sprawie o rozwód, gdy pozwany nie ma zwykłego miejsca zamieszkania w jednym z państw członkowskich i nie jest obywatelem któregoś z państw członkowskich, sądy państwa członkowskiego nie mogą dla rozstrzygnięcia takiego wniosku oprzeć swej właściwości na prawie krajowym, jeżeli sądy państwa członkowskiego są właściwe w oparciu o art. 3 tego rozporządzenia**”.

b) Jurysdykcja w sprawie o zasądzenie alimentów na rzecz małżonka/ byłego małżonka Brigitte mogła złożyć pozew o alimenty w sądzie holenderskim, właściwym dla jej miejsca zamieszkania, lub w sądzie francuskim, mającym właściwość ze względu na miejsce zamieszkania Karela.

Jurysdykcja sądu francuskiego wynikałaby z art. 3 lit. a) rozporządzenia alimentacyjnego. Karel, czyli pozwany, zwykle zamieszkuje w Marsylii. Z kolei jurysdykcja sądu holenderskiego wynikałaby z art. 3 lit. b) rozporządzenia alimentacyjnego. Miejscem zwykłego pobytu (zamieszkania) wierzyciela, czyli Brigitte, jest Holandia. Art. 3 lit. c) rozporządzenia alimentacyjnego umożliwia także złożenie pozwu o alimenty w sądzie właściwym do orzekania w sprawach o rozwód, pod warunkiem, że sprawa dotycząca zobowiązań alimentacyjnych jest związana z tym postępowaniem. Biorąc pod uwagę, że jurysdykcję w przedmiotowej sprawie o rozwód mają sądy francuskie lub holenderskie, art. 3 lit. c) nie daje podstaw do typowania innego forum do rozstrzygnięcia sprawy o alimenty.

W przeciwieństwie do rozporządzenia Bruksela II bis rozporządzenie alimentacyjne umożliwia wybór właściwości sądu; zob. art. 4 rozporządzenia alimentacyjnego.

Ze względu na fakt, że jurysdykcja nadana na mocy umowy stron ma charakter „wyłączny”, chyba że strony postanowią inaczej (zob. Art. 4 ust. 1), badanie jurysdykcji w sprawach o alimenty należy rozpocząć od ustalenia, czy strony dokonały właściwego wyboru. W naszej

sprawie strony nie zawarły umowy dotyczącej właściwości sądu. Następnym krokiem w takim przypadku (braku wyboru jurysdykcji) jest analiza postanowień art. 3 rozporządzenia. Jeśli ustalenie jurysdykcji na podstawie tego artykułu okaże się niemożliwe, należy przywrócić się postanowieniom art. 5, a następnie art. 6 i 7.

Należy zwrócić uwagę, że art. 5, 6 i 7 rozporządzenia alimentacyjnego nie mają swoich odpowiedników w postanowieniach regulujących kwestie małżeńskie zawartych w rozporządzeniu Bruksela II bis. Zgodnie z art. 5 rozporządzenia alimentacyjnego sąd państwa członkowskiego „*uzyskuje jurysdykcję, jeśli pozwany wda się w spór przed tym sądem*”. Przepisy jurysdykcyjne rozporządzenia alimentacyjnego, w tym postanowienia uzupełniające zawarte w art. 6 (jurysdykcja dodatkowa) i art. 7 (*forum necessitatis*), mają stanowić spójny i kompleksowy zestaw reguł dotyczących jurysdykcji, likwidując konieczność odwoływania się do zasad krajowych; zob. motywy 15 i 16 rozporządzenia alimentacyjnego.

c) Jurysdykcja w sprawie o alimenty na dziecko

W opisywanej sprawie pozew o alimenty na dziecko mógłby zostać wniesiony w sądzie właściwym miejscowo dla miejsca zamieszkania dziecka (Holandia) lub miejsca zamieszkania Karela (Francja). Jurysdykcja sądu francuskiego wynikałaby z art. 3 lit. a) rozporządzenia alimentacyjnego. Karel, czyli pozwany, zwykle zamieszkuje w Marsylii. Z kolei jurysdykcja sądu holenderskiego wynikałaby z art. 3 lit. b) rozporządzenia alimentacyjnego. Miejscem zwykłego pobytu (zamieszkania) wierzyciela, czyli Anny, jest Holandia.

Art. 3 lit. d) rozporządzenia alimentacyjnego nie daje podstaw do wytypowania innego forum. Zgodnie z art. 8 rozporządzenia II bis jurysdykcja sądu do orzekania w sprawach odnoszących się do odpowiedzialności rodzicielskiej, należy do sądu państwa członkowskiego, w którym zwykle zamieszkuje dziecko, czyli w naszym przypadku, Holandii.

Uwaga: W wielu państwach członkowskich UE sędziowie prowadzący sprawy rozwodowe, w których obie strony są obywatelami tego państwa członkowskiego, często orzekają jednocześnie w sprawie alimentów i odpowiedzialności rodzicielskiej. Sprawy te prowadzone i rozstrzygane są zgodnie z przepisami prawa krajowego. Należy podkreślić, że w przypadku sporów rodzinnych o charakterze międzynarodowym, jurysdykcję zawsze ustala się na podstawie obowiązujących przepisów prawa unijnego i międzynarodowego. Zastosowanie tych przepisów może prowadzić do sytuacji, w której sprawa rozwodowa, sprawa o alimenty (dla dziecka lub małżonka) czy sprawa dotycząca odpowiedzialności rodzicielskiej, będą prowadzone przez różne sądy.

Istotne różnice między przepisami jurysdykcyjnymi rozporządzenia alimentacyjnego i rozporządzenia Bruksela II bis:

Przepisy rozporządzenia Bruksela II bis to klasyczne reguły jurysdykcji międzynarodowej. Oznacza to, że stanowią one o jurysdykcji określonych państw, pozostawiając jurysdykcję terytorialną, tzn. tego, który sąd lokalny danego państwa będzie orzekał, pod rozstrzygnięcie krajowych przepisów proceduralnych. Z kolei rozporządzenie alimentacyjne reguluje

zarówno jurysdykcję międzynarodową, jak i terytorialną.

Porównajmy brzmienie poniższych postanowień: Art. 3 lit. a i art. 3 lit. b rozporządzenia alimentacyjnego mówi o: „*SĄDZIE* *zwykłego MIEJSCA POBYTU POZWANEGO*”, natomiast art. 3 rozporządzenia Bruksela II bis wspomina o właściwości „*SĄDÓW państwa członkowskiego a) na którego terytorium...*”.

Zob. także powiązane orzecznictwo TSEU w ramce poniżej.

TSUE – Wyrok Trybunału z dnia 18.12.2014 r. - w sprawach połączonych *Sanders przeciwko Verhaegenowi (C-400/13) i Huber przeciwko Huberowi (C-408/13)*. Trybunał Sprawiedliwości przedstawił swoje wnioski dotyczące wykładni art. 3 lit. b) rozporządzenia alimentacyjnego w ramach *spraw połączonych Sanders przeciwko Verhaegenowi (C-400/13) i Huber przeciwko Huberowi (C-408/13)*. Dwa niemieckie sądy wystosowały wnioski o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczące wykładni art. 3 lit. b) oraz określenia, czy postanowienie to należy interpretować w ten sposób, że stoi ono na przeszkodzie przepisowi krajowemu, który ustanawia koncentrację właściwości sądowej na rzecz sądu pierwszej instancji niebędącego sądem właściwym miejscowo ze względu na miejsce zwykłego pobytu wierzyciela.

Niemcy przyjęły zasadę, zgodnie z którą właściwość sądowa w sprawach dotyczących transgranicznych zobowiązań alimentacyjnych koncentruje się w sądach pierwszej instancji właściwych dla siedziby sądu odwoławczego, co oznacza, że „zwykłe” sądy pierwszej instancji, właściwe ze względu na miejsce zwykłego pobytu pozwanego/ wierzyciela, nie posiadają jurysdykcji w świetle obowiązujących przepisów implementacyjnych. Wprowadzenie tych przepisów miało na celu ustanowienie koncentracji właściwości sądowej w kilkunastu sądach specjalizujących się w rozstrzyganiu w transgranicznych sprawach o alimenty.

TSEU orzekł, iż „*art.3 lit. b) ..., należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie przepisowi krajowemu, takiemu jak rozpatrywany w postępowaniach głównych ..., z wyjątkiem sytuacji, gdy ten przepis krajowy przyczynia się do wdrożenia celu polegającego na prawidłowym administrowaniu wymiarem sprawiedliwości oraz chroni interes wierzycieli alimentacyjnych, ułatwiając jednocześnie skuteczne dochodzenie takich należności, co powinny jednak ustalić sądy odsyłające.*”

Więcej informacji znaleźć można m.in. w Opinii Rzecznika Generalnego, M. Niila Jääskinena.

Pytanie 5: Czy w opisywanym przypadku Karel mógłby złożyć pozew o rozwód w Słowenii, tzn. czy słoweńskie sądy byłyby sądami właściwymi, gdyby to Karel był powodem?

Odpowiedź:

Nie, rozporządzenie Bruksela II bis nie zawiera przepisu, na mocy którego sądy słoweńskie zyskiwałyby jurysdykcję w opisywanej sprawie.

Pytanie 6: Załóżmy, że w dniu 1 marca 2017 r. Karel wnosi pozew o rozwód w sądzie w Słowenii, a dzień później jego żona wnosi taki sam pozew w sądzie holenderskim. Następnie Karel informuje sąd w Holandii, że sprawa rozwodowa toczy się już przed sądem w Słowenii. Czy mimo to sąd holenderski może wydać wyrok w przedmiotowej sprawie?

Odpowiedź:

Udzielając odpowiedzi na pytanie 5, zaznaczono, że sądy słoweńskie nie posiadają jurysdykcji na podstawie rozporządzenia Bruksela II bis. Sąd holenderski nie może jednak zignorować faktu, że pozew wniesiono w pierwszej kolejności przed sąd w Słowenii. Zgodnie z art. 19 ust.1 rozporządzenia Bruksela II bis *„Jeżeli przed sądami różnych Państw Członkowskich zawisły spory dotyczące rozvodu, separacji lub unieważnienia małżeństwa, to sąd, przed który wytoczono powództwo później, z urzędu zawiesza postępowanie do czasu stwierdzenia właściwości sądu, przed który najpierw wytoczono powództwo”*. W związku z powyższym sąd holenderski musi powstrzymać się od działania do czasu, aż sąd słoweński zbada, czy posiada właściwość w sprawie. Zgodnie z art. 17 rozporządzenia Bruksela II bis *„Jeśli wytoczono powództwo przed sądem Państwa Członkowskiego w sprawie, w której sąd ten nie jest właściwy na mocy niniejszego rozporządzenia i w której właściwy jest sąd innego Państwa Członkowskiego na mocy niniejszego rozporządzenia, sąd ten stwierdza z urzędu brak swojej właściwości”*. Jak więc widać, sąd słoweński musi stwierdzić brak swojej właściwości. Gdy to nastąpi, sąd holenderski będzie mógł przystąpić do prowadzenia postępowania w sprawie rozwodowej.

Zawisłość sprawy (*Lis pendens*)

Rozporządzenie alimentacyjne przewiduje takie same zasady w przypadku, zawiśnięcia przed sądami różnych państw członkowskich spraw o to samo roszczenie między tymi samymi stronami. Zob. art. 10 i 12 rozporządzenia alimentacyjnego.

Orzecznictwo dotyczące „*lis pendens*” w kontekście rozporządzenia Bruksela II bis:

TSEU – Wyrok Trybunału z dnia 5.10.2015 r. – *A przeciwko B (C-489/14)*

Strony sprawy to obywatele Francji, dwójka dzieci, od wielu lat mieszkają w Wielkiej Brytanii, od 2010 roku w separacji. Mąż złożył pozew o separację we Francji, natomiast żona wniosła pozew o rozwód w sądzie brytyjskim.

- a) Brigitte wniosła pozew o rozwód do sądu w Holandii,
- b) Brigitte wniosła pozew o rozwód do sądu we Francji.

Odpowiedzi:

Prawo właściwe dla rozwodu zostało określone w **ROZPORZĄDZENIU RADY (UE) nr 1259/2010 z dnia 20 grudnia 2010 r. w sprawie wprowadzenia w życie wzmocnionej współpracy w dziedzinie prawa właściwego dla rozwodu i separacji prawnej** (zwane dalej „**rozporządzeniem Rzym III**”). Rozporządzenie to nie ma jednak mocy prawnej we wszystkich państwach członkowskich Unii Europejskiej. Ponieważ państwa członkowskie nie były zgodne co do przyjęcia tego instrumentu, uznano, że najlepszym rozwiązaniem będzie właśnie wprowadzenie „wzmocnionej współpracy” w zakresie spraw rozwodowych w Europie. Jest ona możliwa wówczas, gdy co najmniej 9 państw członkowskich UE zgodzi się na wdrożenie tego środka. Zgodnie z art. 331 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej pozostałe państwa członkowskie UE mogą przystąpić do wzmocnionej współpracy w późniejszym czasie.

Pierwszymi czternastoma państwami, które wyraziły chęć przystąpienia do wzmocnionej współpracy w ramach rozporządzenia Rzym II były: **Belgia, Bułgaria, Niemcy, Hiszpania, Francja, Włochy, Łotwa, Luksemburg, Węgry, Malta, Austria, Portugalia, Rumunia i Słowenia.**

W późniejszym czasie do uczestnictwa we wzmocnionej współpracy przystąpiły:

- **Litwa** (zob. decyzja Komisji Europejskiej z dnia 21 listopada 2012 r.; rozporządzenie Rzym III stosuje się tam od 22 maja 2014 r.);
- **Grecja** (zob. decyzja Komisji Europejskiej z dnia 27 stycznia 2014 r.; rozporządzenie Rzym III stosuje się tam od 29 lipca 2015 r.);
- **Estonia** (zob. decyzja Komisji Europejskiej z dnia 10 sierpnia 2016 r.; rozporządzenie Rzym III stosuje się tam od 11 lutego 2018 r.);

Aby udzielić odpowiedzi na pytanie 6, należy zbadać zakres przedmiotowy, geograficzny i czasowy rozporządzenia Rzym III (zob. Ramka poniżej).

Rozporządzenie Rzym III

Zakres przedmiotowy. Zgodnie z art. 1 ust. 1 przedmiotowe rozporządzenie „*ma zastosowanie w przypadkach rozvodu i separacji prawnej powiązanych z prawem różnych państw*”. W Art. 1 ust. 2 uściślono, iż rozporządzenie nie ma zastosowania do (...) „*istnienia, ważności lub uznania małżeństwa*”, wpływu małżeństwa na kwestie majątkowe” i „*obowiązki alimentacyjne*”.

Zakres geograficzny. Sądy wszystkich państw członkowskich UE uczestniczących we wzmocnionej współpracy są zobowiązane do wyznaczenia prawa właściwego dla rozvodu i separacji prawnej na podstawie rozporządzenia Rzym III.

Pierwszymi czternastoma państwami, które wyraziły chęć przystąpienia do wzmocnionej współpracy w ramach rozporządzenia Rzym II były: **Belgia, Bułgaria, Niemcy, Hiszpania, Francja, Włochy, Łotwa, Luksemburg, Węgry, Malta, Austria, Portugalia, Rumunia i Słowenia**. W późniejszym czasie do uczestnictwa we wzmocnionej współpracy przystąpiły następujące trzy kraje: **Litwa** (zob. decyzja Komisji Europejskiej z dnia 21 listopada 2012 r.), **Grecja** (zob. decyzja Komisji Europejskiej z dnia 27 stycznia 2014 r.) i **Estonia** (zob. Decyzja Komisji Europejskiej z dnia 10 sierpnia 2016 r.).

Należy zwrócić uwagę na „*uniwersalne stosowanie (charakter)*” zasad dotyczących prawa właściwego. Zgodnie z art. 4 „*Prawo wyznaczone na mocy niniejszego rozporządzenia ma zastosowanie także wówczas, gdy nie jest to prawo uczestniczącego państwa członkowskiego*”.

Zakres czasowy. Rozporządzenie stosuje się od dnia 21 czerwca 2012 r. w 14 państwach, które jako pierwsze przystąpiły do wzmocnionej współpracy.

Zgodnie z art. 18 ust. 1: „*Niniejsze rozporządzenie ma zastosowanie jedynie do postępowań sądowych, wszczętych począwszy od dnia 21 czerwca 2012 oraz do umów, o których mowa w art. 5, zawartych począwszy od tej daty. Umowa w sprawie wyboru prawa właściwego zawarta przed dniem 21 czerwca 2012 r. jest jednak również skuteczna, o ile jest zgodna z art. 6 i 7*”. W art. 18 ust. 2 prawodawca dodaje, iż „*Niniejsze rozporządzenie pozostaje bez uszczerbku dla umów w sprawie wyboru prawa właściwego zawartych zgodnie z prawem uczestniczącego państwa członkowskiego, przed którym sądem wytoczono powództwo przed dniem 21 czerwca 2012 r*”.

W przypadku państw, które przystąpiły do wzmocnionej współpracy w późniejszym czasie, data zastosowania rozporządzenia została określona we właściwej decyzji Komisji Europejskiej (rozporządzenie Rzym III stosuje się na Litwie od 22 maja 2014, w Grecji – od 29 lipca 2015 r., a w Estonii – od 11 lutego 2018 r.).

Odpowiedź na pytanie 7a)

Holenderski sąd zajmujący się sprawą rozwodową, (jurysdykcja międzynarodowa wynika z rozporządzenia Bruksela II bis, zob. odpowiedź na pytanie 2 powyżej), nie jest związany postanowieniami rozporządzenia Rzym III, ponieważ Holandia nie uczestniczy we

wzmocnionej współpracy. W związku z powyższym prawo właściwe dla przedmiotowej sprawy rozwodowej zostanie określone zgodnie z autonomicznym prawem prywatnym międzynarodowym obowiązującym w Holandii.

Odpowiedź na pytanie 7b)

W przypadku, gdy nasza sprawa rozwodowa rozpatrywana będzie przez sąd francuski (jurysdykcja międzynarodowa wynika z rozporządzenia Bruksela II bis, zob. odpowiedź na pytanie 2 powyżej), postanowienia rozporządzenia Rzym III będą mieć zastosowanie. Francja jest bowiem jednym z 14 państw, które jako pierwsze przystąpiły do wzmocnionej współpracy.

Pytanie 8: Jakie przepisy zadecydują o wyborze prawa właściwego w sprawie o alimenty dla (byłego) małżonka/ dziecka?

Odpowiadając na powyższe pytanie, załóżmy że:

- a) Brigitte wniosła pozew o alimenty do sądu w Holandii,
- b) Brigitte wniosła pozew o alimenty do sądu we Francji.

Odpowiedzi:

Zgodnie z art. 15 rozporządzenia alimentacyjnego *„Prawo właściwe w sprawach zobowiązań alimentacyjnych jest określone zgodnie z Protokołem haskim z 23 listopada 2007 r. o prawie właściwym w sprawach zobowiązań alimentacyjnych (dalej zwanym „Protokołem haskim z 2007 roku”) w państwach członkowskich, dla których protokół ten jest wiążący”*.

W przedmiotowej sprawie mamy do czynienia z dość nietypową sytuacją. Instrument prawa międzynarodowego, jakim jest Protokół haski z 2007 r., zostaje wdrożony do bezpośredniego stosowania za pośrednictwem rozporządzenia UE. Decydując się na ten krok Unia Europejska chciała wesprzeć wdrażanie nowych, zharmonizowanych praw i reguł w zakresie międzynarodowych spraw alimentacyjnych, ustanowionych w ramach Protokołu haskiego. Odtworzenie, czy nawet dokładne skopiowanie, treści postanowień Protokołu haskiego w rozporządzeniu, mogło bowiem podważyć nowe zasady haskie, a co za tym idzie przynieść efekty odwrotne do zamierzonych. Stosowanie tych samych „przepisów prawa właściwego” w Europie i poza nią miało na celu zagwarantowanie pewności prawa w zakresie transgranicznego odzyskiwania należności alimentacyjnych poprzez wspólnie wypracowane orzecznictwo i wykładnię tych przepisów.

Jak wynika z art. 15 Protokół haski nie jest (obecnie) wiążący dla wszystkich państw członkowskich: Unia Europejska przystąpiła do Protokołu bez udziału Danii i Wielkiej Brytanii.

Protokół haski z 2007 roku

Zakres przedmiotowy. Zgodnie z art. 1 ust. 1 Protokół haski z 2007 r. „określa prawo właściwe dla zobowiązań alimentacyjnych wynikających ze stosunków rodzinnych, pokrewieństwa, małżeństwa lub powinowactwa, w tym zobowiązań alimentacyjnych wobec dziecka niezależnie od stanu cywilnego rodziców”. Bardzo szeroki zakres przedmiotowy Protokołu odpowiada zakresowi rozporządzenia alimentacyjnego.

Zakres geograficzny. Do Protokołu haskiego z 2007 r. przystąpiło jedno państwo, a mianowicie Serbia (w drodze ratyfikacji w lutym 2017 r.) oraz jedna Regionalna Organizacja Integracji Gospodarczej, czyli UE (w drodze zatwierdzenia). Unia Europejska przystąpiła do Protokołu haskiego bez udziału Danii i Wielkiej Brytanii (dla których to państw postanowienia Protokołu nie są wiążące); zob. Deklaracja Unii Europejskiej w sprawie przystąpienia do Protokołu haskiego: „Na użytek niniejszej deklaracji termin »Wspólnota Europejska« nie obejmuje Danii na mocy art. 1 i 2 Protokołu w sprawie stanowiska Danii, załączonego do Traktatu o Unii Europejskiej oraz do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, ani Zjednoczonego Królestwa na mocy art. 1 i 2 Protokołu w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, załączonego do Traktatu o Unii Europejskiej oraz do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską”, dostępna na stronie Konferencji Haskiej pod adresem www.hcch.net”.

W związku z powyższym postanowienia Protokołu haskiego z 2007 r. są obecnie wiążące dla 27 państw (26 państw członkowskich UE oraz Serbii).

Należy zwrócić uwagę na „uniwersalne stosowanie” zasad dotyczących prawa właściwego. Zgodnie z art. 2 Protokołu „*Niniejszy protokół stosuje się niezależnie od tego, czy prawo właściwe jest prawem państwa niebędącego umawiającym się państwem*”.

Zakres czasowy. Protokół haski z 2007 r. wszedł w życie z dniem 1 sierpnia 2013 r., jednak Unia Europejska (z wyjątkiem Danii i Wielkiej Brytanii) stosowała postanowienia aktu tymczasowo, od 18 czerwca 2011 r. Unia Europejska podjęła tę nietypową decyzję, aby nie opóźniać stosowania rozporządzenia alimentacyjnego, którego wejście w życie (zob. Art. 76 rozporządzenia) uzależnione było od obowiązywania Protokołu haskiego z 2007 r.; zob. deklaracja UE, dostępna na stronie Konferencji Haskiej, pod adresem „www.hcch.net”.

Przepis przejściowy zawarty w art. 22 Protokołu przewiduje, iż protokołu *nie stosuje się do zobowiązań alimentacyjnych dochodzonych w umawiającym się państwie, dotyczących okresu poprzedzającego jego wejście w życie w tym państwie*”.

Odpowiedzi na pytania 8 a) i b)

W obu przypadkach podstawą określenia prawa właściwego dla spraw alimentacyjnych będzie art. 15 rozporządzenia alimentacyjnego w powiązaniu z Protokołem haskim.

Pytanie 9: Jakie prawo byłoby prawem właściwym w przedmiotowej sprawie o rozwód, gdyby orzeczenie wydawał sąd francuski?

Odpowiedzi:

Jak ustalono, odpowiadając na pytanie 7, sąd francuski określiłby prawo właściwe dla rozpatrywanej sprawy rozwodowej na podstawie rozporządzenia Rzym III. Zgodnie z art. 8 rozporządzenia w przypadku niedokonania wyboru prawa właściwego przez Strony rozwód i separacja prawna „*podlegają prawu państwa:*

(a) w którym małżonkowie mają miejsce zwykłego pobytu w momencie wytoczenia powództwa; a w przypadku braku takiegoż

(b) w którym małżonkowie mieli ostatnio miejsce zwykłego pobytu, pod warunkiem że okres zwykłego pobytu nie zakończył się wcześniej niż rok przed wytoczeniem powództwa, o ile w momencie wytoczenia powództwa jedno z nich nadal tam zamieszkuje; a w przypadku braku takiegoż

(c) którego obywatelami są oboje małżonkowie w chwili wytoczenia powództwa; a w przypadku braku takiegoż

(d) w którym wytoczono powództwo”.

W przedmiotowej sprawie małżonkowie nie mają miejsca zwykłego pobytu na terenie tego samego państwa członkowskiego. Ponieważ warunek określony w art. 8 lit. a) nie został spełniony, należy teraz przyrzeć się bliżej warunkowi zawartemu w art. 8 lit. b). Okazuje się, że to właśnie ten ostatni przepis ma zastosowanie w naszym przypadku: ostatnim miejscem zwykłego pobytu małżonków była Francja, a okres zwykłego pobytu nie zakończył się wcześniej niż rok przed wytoczeniem powództwa. Ponadto Karel nadal zamieszkuje we Francji. W związku z powyższym prawem właściwym mającym zastosowanie w opisywanej sprawie jest prawo francuskie.

Pytanie 10: Jakie prawo byłoby prawem właściwym w sprawie

a) o alimenty dla małżonka / byłego małżonka

b) o alimenty dla dziecka,

gdyby orzeczenie w ww. sprawach wydawał sąd francuski?

Odpowiedzi:

Jak już wspomniano, francuski sąd ustaliłby prawo właściwe dla sporu o alimenty zgodnie z art. 15 rozporządzenia alimentacyjnego w powiązaniu z Protokołem haskim z 2007 roku.

a) W przypadku alimentów dla (byłego) małżonka zastosowanie miałyby ogólna zasada, zawarta w art. 3 Protokołu, zgodnie z którą „*zobowiązania alimentacyjne podlegają prawu państwa, w którym wierzyciel ma miejsce zwykłego pobytu (...)*”. Ponieważ miejscem zwykłego pobytu Brigitte jest Holandia, zastosowanie miałyby prawo tego państwa. Protokół przewiduje jednak jeszcze jedną możliwość dotyczącą prawa właściwego w sprawach o alimenty dla (byłego) małżonka w art. 5. Strona może wyrazić sprzeciw wobec stosowania ogólnej zasady wyrażonej a art. 3 Protokołu, jeśli „*prawo innego państwa, w szczególności*

państwa ostatniego wspólnego miejsca zwykłego pobytu małżonków, ma ściślejszy związek z ich małżeństwem. W takim przypadku zastosowanie ma prawo tego innego państwa”.

W każdym przypadku należy więc dokładnie zbadać, czy małżeństwo ma „ściślejszy związek” z prawem innego państwa. Należy przy tym pamiętać, że TSEU nie przedstawiło jak dotąd oficjalnej wykładni pojęcia „ściślejszego związku” w kontekście prawa rodzinnego. Pewną pomocą w interpretacji treści Protokołu haskiego z 2007 roku służy Raport wyjaśniający, zob. ramka poniżej.

Dobrze wiedzieć: Każdej Konwencji haskiej (oraz Protokołowi haskiemu) towarzyszy Raport wyjaśniający, zawierający informacje i interpretacje treści dokumentu, zgodne z zamierzeniem przedstawicieli dyplomatycznych państw przyjmujących dany instrument haski.

Nieliczne fakty dostępne w naszej sprawie sugerują, że opisywane małżeństwo ma ścisły związek zarówno z prawem Holandii, jak i Francji. Para mieszkała początkowo w Holandii i właśnie tam wstąpiła w związek małżeński. Jedno z małżonków jest obywatelem Holandii, a dziecko zrodzone z tego małżeństwa jest posiadaczem holenderskiego paszportu. Z drugiej strony, para zamieszkiwała wspólnie we Francji przez prawie 7 lat, a kraj ten był ostatnim wspólnym miejscem zwykłego pobytu małżonków. Gdyby jedna ze stron wyraziła sprzeciw wobec stosowaniu holenderskiego prawa w przedmiotowej sprawie i złożyła wniosek o zastosowanie prawa francuskiego, sąd faktycznie mógłby orzec, że prawo francuskie ma ściślejszy związek z małżeństwem. Należy w tym miejscu podkreślić, że art. 5 miałby zastosowanie tylko wówczas, gdyby jedna ze stron sprzeciwiła się stosowaniu art. 3.

Odwołania do „ostatniego wspólnego miejsca zwykłego pobytu” małżonków zawartego w art. 5 Protokołu nie należy traktować jako domniemania, a jedynie jako wskazówkę, że dane prawo może mieć ścisły związek z małżeństwem. Artykuł 5 nie wyklucza bowiem, że małżeństwo może mieć ściślejszy związek z prawem innego państwa niż państwo ostatniego wspólnego miejsca zwykłego pobytu małżonków. Dalsze informacje znaleźć można w raporcie wyjaśniającym do Protokołu haskiego z 2007 roku, akapit 86 i kolejne. Raport dostępny jest na stronie Konferencji Haskiej: www.hcch.net w zakładce „Instruments” ->“Conventions” ->“Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations”.

b) Art. 4 Protokołu haskiego zawiera przepisy szczególne dotyczące wsparcia alimentacyjnego dzieci; zob. art. 4 ust. 1 lit. a) odnoszący się do zobowiązań alimentacyjnych rodziców wobec dzieci. Przepisy te chronią grupę uprzywilejowanych wierzycieli, umożliwiając im skorzystanie z trzech „rezerwowych” reguł przy dokonywaniu wyboru prawa właściwego. Jeśli wierzyciel nie jest w stanie uzyskać świadczeń alimentacyjnych od dłużnika na mocy prawa mającego zastosowanie w pierwszej kolejności, wówczas stosuje się przepis zajmujący kolejne miejsce w hierarchii. Jeśli wierzyciel nie jest w stanie uzyskać świadczeń alimentacyjnych od dłużnika na mocy prawa mającego zastosowanie w drugiej kolejności,

wówczas stosuje się ostatni (trzeci) z przewidzianych przepisów.

Zapoznanie się z treścią art. 4 umożliwi zrozumienie „hierarchicznego (kaskadowego) mechanizmu” zastosowania tych przepisów. Tym, co może początkowo utrudniać zrozumienie art. 4 Protokołu haskiego, jest fakt, że zawiera on dwie różne hierarchie, każdą złożoną z trzech kroków:

„Hierarchia nr 1” (miejsce zwykłego pobytu wierzyciela / prawo miejsca organu orzekającego w sprawie/ prawo państwa wspólnego obywatelstwa małżonków)

Prawo właściwe jest prawem miejsca zwykłego pobytu wierzyciela (Art. 3). Jeśli wierzyciel nie może uzyskać świadczeń alimentacyjnych od dłużnika, stosuje się prawo miejsca organu orzekającego w sprawie (Art. 4 ust. 2). Jeśli wierzyciel nie jest w stanie uzyskać świadczeń na mocy tego prawa, stosuje się prawo państwa obywatelstwa (lub domicylu, zob. art. 9) dłużnika i wierzyciela, jeśli mają wspólne (art. 4 ust. 4).

„Hierarchia nr 2” (prawo miejsca organu orzekającego w sprawie/ miejsce zwykłego pobytu wierzyciela/ prawo państwa wspólnego obywatelstwa małżonków)

Jeśli wierzyciel wytoczył powództwo przed właściwym organem państwa, w którym dłużnik ma miejsce zwykłego pobytu, następuje odwrócenie kolejności dwóch pierwszych kroków Hierarchii nr 1. W takim przypadku prawem właściwym, stosowanym w pierwszej kolejności, jest prawo miejsca organu orzekającego w sprawie (Art. 4 ust. 3). Jeśli wierzyciel nie może uzyskać świadczeń alimentacyjnych od dłużnika, stosuje się prawo miejsca zwykłego pobytu wierzyciela (art. 4 ust. 3). W końcu, jeśli wierzyciel nie może uzyskać świadczeń na mocy tego prawa, stosuje się prawo państwa obywatelstwa (lub domicylu, zob. art. 9) dłużnika i wierzyciela, jeśli mają wspólne (art. 4 ust. 4).

Jeśli w przedmiotowej sprawie Brigitte złoży pozew o alimenty na dziecko w sądzie francuskim, będzie to oznaczało wytoczenie powództwa przed sądem miejsca zwykłego pobytu dłużnika, a więc zastosowanie mieć będzie „Hierarchia nr 2”. Prawem mającym zastosowanie w pierwszej kolejności będzie więc prawo miejsca organu orzekającego w sprawie, tzn. prawo francuskie (art. 4 ust. 3). Jeśli dziecko nie byłoby w stanie uzyskać świadczeń na podstawie prawa francuskiego, w następnej kolejności sąd zastosuje prawo miejsca zwykłego pobytu wierzyciela, czyli w naszym przypadku prawo holenderskie (art. 4 ust. 3). I w końcu, gdyby okazało się, że wierzyciel nie może uzyskać alimentów na podstawie prawa wytypowanego w ramach kroku drugiego, zastosowanie miałby krok 3 (art. 4 ust. 4). W naszym przypadku oznaczałoby to stosowanie prawa słoweńskiego, będącego prawem państwa wspólnego obywatelstwa ojca i dziecka.

Dalsze informacje na temat wykładni przepisów zawartych w Protokole haskim z 2007 roku znaleźć można w raporcie wyjaśniającym opracowanym przez Andreę Bonomiego, dostępnym na stronie Konferencji haskiej: „www.hcch.net” w zakładce „*Instruments*” ->

„Conventions” -> „Protocol of 23 November 2007 on the Law Applicable to Maintenance Obligations”.

Pytanie 11: Czy zastosowanie miałyby inne prawo właściwe, gdyby wyroki w sprawie
a) o alimenty dla małżonka / byłego małżonka
b) o alimenty dla dziecka, miały zapaść przed sądem holenderskim?

Odpowiedź na pytanie 11

a) Jeśli Brigitte wytoczyłaby powództwo przed sądem holenderskim, prawo właściwe w sprawie o alimenty na małżonka/ byłego małżonka nie uległoby zmianie.

Już jednak wniesienie sprawy o alimenty na dziecko do sądu holenderskiego miałyby wpływ na prawo właściwe. W takim przypadku, ze względu na fakt, że roszczenie nie jest wnoszone przed sąd państwa zwykłego miejsca pobytu dłużnika, zastosowanie mieć będzie „Hierarchia nr 1”. Oznacza to, że prawem mającym zastosowanie w pierwszej kolejności będzie w tym przypadku prawo miejsca zwykłego pobytu wierzyciela, tzn. prawo holenderskie (art. 3). Jeśli okazałoby się, że wierzyciel nie może uzyskać alimentów na mocy tego prawa, sąd zastosowałby drugi krok w hierarchii (art. 4 ust. 2). Prowadziłby on jednak do takiej samej konkluzji, jak krok pierwszy, gdyż prawem miejsca organu orzekającego w sprawie jest prawo holenderskie. Jedynie krok trzeci wprowadzałby możliwość zastosowania innego prawa właściwego, a mianowicie prawa słoweńskiego jako prawa państwa wspólnego obywatelstwa ojca i dziecka (art. 4 ust. 4).

Pytanie 12: Wyobraźmy sobie, że pod koniec roku 2016 Brigitte i Karol – oboje mający jeszcze wówczas miejsce zwykłego pobytu na terenie Francji – postanawiają sporządzić umowę dotyczącą właściwości sądu i wyboru prawa właściwego, tak aby uniknąć w przyszłości ewentualnych sporów na tym tle. Czy ich ustalenia dotyczące podanych niżej zagadnień będą mieć wiążący charakter? Jaki wybór mieli małżonkowie, jeśli chodzi o prawo właściwe i właściwość sądów? Należy podać odpowiednie przepisy.

- a) Właściwość sądu w sprawie rozwodowej
- b) Prawo właściwe w sprawie rozwodowej
- c) Właściwość sądu w sprawie o zasądzenie alimentów na rzecz małżonka/ byłego małżonka
- d) Prawo właściwe w sprawie o zasądzenie alimentów na rzecz małżonka/ byłego małżonka
- e) Właściwość sądu w sprawie o alimenty na dziecko
- f) Prawo właściwe w sprawie o alimenty na dziecko.

Odpowiedzi:

a) Właściwość sądu w sprawie rozwodowej

Rozporządzenia Bruksela II bis nie umożliwia wyboru właściwości sądu. Wprowadzenie odpowiedniego przepisu zaproponowano wprawdzie przy okazji dyskusji na temat zmian w rozporządzeniu, jednak, jak już wspomniano, wersja przekształcona ma zachowywać obecne status quo w zakresie jurysdykcji w sprawach małżeńskich.

b) Prawo właściwe w sprawie rozwodowej

Rozporządzenie Rzym III umożliwia wybór prawa właściwego w sprawach rozwodowych. Małżonkowie nie mają jednak pełnej swobody i umawiając się co do wyboru prawa muszą kierować się wskazaniem zawartymi w art. 5 rozporządzenia. Do wyboru mają prawo:

„(a) państwa, w którym małżonkowie mają miejsce zwykłego pobytu w chwili zawierania umowy; lub

(b) państwa, w którym małżonkowie mieli ostatnio miejsce zwykłego pobytu, o ile w chwili zawierania umowy jedno z nich nadal tam zamieszkuje; lub

(c) państwa, którego obywatelem w chwili zawierania umowy jest jedno z małżonków; lub

(d) państwa sądu orzekającego”.

W naszej sprawie małżonkowie mogli więc dokonać wyboru:

- **Prawa francuskiego** jako prawa miejsca ich zwykłego pobytu w chwili zawierania umowy (art. 5 lit. a rozporządzenia Rzym III);
- **Prawa holenderskiego** jako prawa państwa, którego obywatelem w chwili zawierania umowy jest jedno z małżonków (Brigitte) (art. 5 lit. c);
- **Prawa słoweńskiego** jako prawa państwa, którego obywatelem w chwili zawierania umowy jest jedno z małżonków (Karel) (art. 5 lit. c);

Przesłanki ważności umowy określono w art. 6 i 7 rozporządzenia.

c) Właściwość sądu w sprawie o zasądzenie alimentów na rzecz małżonka/ byłego małżonka

Zgodnie z rozporządzeniem alimentacyjnym małżonkowie mogą umówić się, że sąd(y) określonego państwa członkowskiego/ określonych państw członkowskich mają jurysdykcję do rozstrzygania spraw dotyczących zobowiązań alimentacyjnych wobec (byłego) małżonka, zob. art. 4 rozporządzenia. Mogą oni jednak wybierać wyłącznie spośród opcji prezentowanych w tymże art. 4.

Strony mogą wybrać:

“(a) sąd lub sądy państwa członkowskiego, w którym jedna ze stron ma zwykle miejsce pobytu;

(b) sąd lub sądy państwa członkowskiego, którego obywatelem jest jedna ze stron;

(c) w przypadkach zobowiązań alimentacyjnych między małżonkami lub byłymi z małżonkami:

(i) sąd, który ma jurysdykcję do rozstrzygania ich sporów w sprawach małżeńskich; lub

(ii) sąd lub sądy państwa członkowskiego, które było ostatnim wspólnym zwykłym miejscem pobytu małżonków przez okres co najmniej jednego roku”.

W naszej sprawie małżonkowie mogli więc dokonać wyboru:

- sądu lub sądów we **Francji** jako państwa członkowskiego, w którym obie strony miały miejsce zwykłego pobytu w chwili zawierania umowy (art. 4 lit. a);
- sądu lub sądów w **Holandii** jako państwa członkowskiego, którego obywatelem jest jedna ze stron (Brigitte) (art. 4 lit. b);
- sądu lub sądów w **Słowenii** jako państwa członkowskiego, którego obywatelem jest jedna ze stron (Karel) (art. 4 lit. b);

W opisywanym przypadku art. 4 lit. c nie miałby zastosowania.

Przesłanki ważności umowy określono w art. 4 ust. 2 rozporządzenia.

d) Prawo właściwe w sprawie o zasądzenie alimentów na rzecz małżonka/ byłego małżonka

Zastosowanie mają tu postanowienia art. 15 rozporządzenia alimentacyjnego w powiązaniu z przepisami Protokołu haskiego z 2007 r. Art. 8 Protokołu haskiego umożliwia wierzycielowi i dłużnikowi wybór prawa właściwego dla zobowiązania alimentacyjnego spośród następujących opcji:

- „a) prawo państwa, którego obywatelem jest jedna ze stron w chwili wyboru;*
- b) prawo państwa, w którym jedna ze stron ma miejsce zwykłego pobytu w chwili wyboru;*
- c) prawo wybrane przez strony jako właściwe lub prawo faktycznie stosowane do ich stosunków majątkowych;*
- d) prawo wybrane przez strony jako właściwe lub prawo faktycznie stosowane do ich rozvodu lub separacji”.*

W naszej sprawie małżonkowie mogli więc dokonać wyboru:

- **Prawa holenderskiego** jako prawa państwa, którego obywatelem jest jedna ze stron (Brigitte) w chwili wyboru (art. 8 lit. a);
- **Prawa słoweńskiego** jako prawa państwa, którego obywatelem jest jedna ze stron (Karel) w chwili wyboru (art. 8 lit. a);
- **Prawa francuskiego** jako prawa państwa, w którym strony miały miejsce zwykłego pobytu w chwili wyboru (art. 8 lit. b) rozporządzenia Rzym III);

Jest mało prawdopodobne, aby art. 8 c) i d) prowadziły do zastosowania innego prawa, biorąc pod uwagę sytuację stron w chwili zawierania umowy.

(Rozporządzenie o małżeńskim ustroju majątkowym, które zacznie obowiązywać z dniem 29 stycznia 2019 r. w państwach członkowskich uczestniczących we wzmocnionej współpracy, także nie dawałoby podstaw do wyboru prawa innego państwa). Prawem właściwym byłoby prawo państwa zwykłego pobytu jednego z małżonków lub prawo państwa, którego obywatelem jest jedna ze stron; (zob. art. 22 rozporządzenia); prawem właściwym w przypadku niedokonania wyboru przez strony byłoby z kolei prawo państwa, w którym małżonkowie mieli pierwsze wspólne miejsce zwykłego pobytu po zawarciu małżeństwa).

e) Właściwość sądu w sprawie o alimenty na dziecko

Rozporządzenie alimentacyjne wyraźnie nie zezwala na wybór sądu w przypadku sporów dotyczących zobowiązań alimentacyjnych wobec dzieci (zob. Art. 4 ust. 3 rozporządzenia).

f) Prawo właściwe w sprawie o alimenty na dziecko.

Para nie mogłaby dokonać wiążącego wyboru prawa właściwego w sprawie o alimenty na dziecko, zob. art. 8 ust. 3 Protokołu haskiego z 2007 r.

Należy jednak dodać, że możliwy byłby „wybór ad hoc” prawa miejsca organu orzekającego w sprawie zgodnie z art. 7 Protokołu haskiego z 2007 r. Oczywiście, nie pomogłoby to naszej

parze, gdyby ta chciała ustalić prawo właściwe dla ewentualnego sporu w dalszej przyszłości.

Studium przypadku nr 2: (Wykonanie orzeczenia)

Laura i Andres (oboje obywatele Hiszpanii) rozwodzą się po 13 latach małżeństwa. Sprawę rozpoznaje sąd w Londynie, w którym małżonkowie mają miejsce zwykłego pobytu od 2007 roku. W wyroku rozwodowym z dnia 3 czerwca 2016 r. londyński sąd zasądza od Andresa na rzecz Laury, która spodziewa się dziecka, alimenty w wysokości 1200 funtów miesięcznie. W czerwcu 2016 roku Laura wraca do Hiszpanii, a 1 grudnia 2016 roku rodzi córkę o imieniu Christina. Ponieważ Andres nie tylko uchyla się od płacenia alimentów na rzecz byłej żony, zasądzonych wcześniej przez sąd w Londynie, ale i odmawia finansowego wspierania ich wspólnej córki, Laura składa w hiszpańskim sądzie pozew o alimenty na dziecko. Sąd przychyliła się do jej wniosku i w dniu 2 kwietnia 2017 roku zasądza na rzecz nieletniej alimenty w wysokości 330 euro. Andres mieszka teraz w Belgii, ma dobrze płatną posadę w Brukseli, jest także właścicielem nieruchomości położonych na terytorium Danii.

Pytanie 1: Czy Laura będzie mogła domagać się wykonania orzeczeń wydanych przez sąd angielski i hiszpański w Belgii i Danii na podstawie rozporządzenia alimentacyjnego? Jeśli tak, to na który z przepisów tego rozporządzenia powinna się powołać?

Odpowiedź:

Przyjrzyjmy się zakresowi rozporządzenia alimentacyjnego. Wykonanie orzeczenia w sprawie alimentów na byłego małżonka i alimentów na dziecko mieści się w zakresie przedmiotowym tego rozporządzenia unijnego. W przedmiotowej sprawie chodzi o wyegzekwowanie zobowiązań alimentacyjnych wynikających ze stosunku rodzinnego i małżeństwa w rozumieniu art. 1 rozporządzenia. Problemem nie jest także zakres geograficzny. Orzeczenie zostało wydane przez sądy państw członkowskich, w których obowiązuje rozporządzenie, i ma zostać wykonane w dwóch państwach członkowskich (Belgii i Danii), również stosujących postanowienia rozporządzenia. Wątpliwości nie budzi także zakres czasowy sprawy, gdyż postępowanie wszczęto kilka lat po wejściu rozporządzenia w życie.

Jeśli zaś chodzi o wykonanie orzeczeń na podstawie rozporządzenia alimentacyjnego – należy zauważyć, że akt ten zawiera dwa „zestawy” przepisów. W przypadku orzeczeń wydanych w państwie członkowskim będącym stroną Protokołu haskiego z 2007 r. rozporządzenie znosi wymóg *exequatur*. Zasady dotyczące wykonywania orzeczeń zawarte są w rozdziale IV, sekcji 1 rozporządzenia. W przypadku orzeczeń wydanych w państwach NIE będących stroną Protokołu haskiego z 2007 r. rozporządzenie wprowadza zasady upraszczające i przyspieszające (w porównaniu z wcześniej obowiązującymi zasadami) wykonywanie tych orzeczeń, zachowując przy tym jednak wymóg „*exequatur*”. Zasady dotyczące wykonywania tego typu orzeczeń zawarte są w rozdziale IV, sekcji 2 rozporządzenia.

Zob. art.16 rozporządzenia, zgodnie z którym „*Sekcja 1 ma zastosowanie do orzeczeń wydanych w państwach członkowskich będących stronami Protokołu haskiego z 2007 roku*”, natomiast „*Sekcja 2 ma zastosowanie do orzeczeń wydanych w państwach członkowskich*

niebędących stronami Protokołu haskiego z 2007 roku”.

Jak już wspomniano przy okazji omawiania zakresu rozporządzenia alimentacyjnego, dwa państwa członkowskie UE, a mianowicie Wielka Brytania i Dania, nie uczestniczą obecnie w stosowaniu postanowień Protokołu haskiego z 2007 r.

W związku z powyższym odpowiedź na pytanie 1 powinna brzmieć następująco:

Wykonanie orzeczenia wydanego przez sąd brytyjski w Belgii

Zakładając, że decyzja sądu brytyjskiego faktycznie jest decyzją dotyczącą alimentów na małżonka w rozumieniu rozporządzenia alimentacyjnego (zob. powyżej), wykonanie orzeczenia sądu w Belgii podlegać będzie przepisom zawartym w rozdziale IV, sekcji 2 rozporządzenia alimentacyjnego.

Wykonanie orzeczenia wydanego przez sąd brytyjski w Danii

Ta sama zasada dotyczy wykonania orzeczenia sądu na terenie Danii: podlega ono przepisom zawartym w rozdziale IV sekcji 2 rozporządzenia alimentacyjnego.

Wykonanie orzeczenia wydanego przez sąd hiszpański w Belgii

Wykonanie orzeczenia sądu hiszpańskiego podlega przepisom zawartym w rozdziale IV, sekcji 1 rozporządzenia alimentacyjnego. Oznacza to, że przedmiotowe orzeczenie może zostać wykonane bez konieczności *exequatur*, tzn. zostanie ono wykonane w Belgii w taki sposób, jakby zostało wydane przez sąd belgijski. Aby jednak orzeczenie sądu hiszpańskiego stało się „czytelne” dla wykonujących je organów w Belgii, konieczne jest przedstawienie stosownej dokumentacji, w tym uzupełnionego formularza, którego wzór znajduje się w Załączniku I do rozporządzenia (zob. art. 20).

Wykonanie orzeczenia wydanego przez sąd hiszpański w Danii

Wykonanie orzeczenia sądu hiszpańskiego na terytorium Danii także podlega przepisom zawartym w rozdziale IV, sekcji 1 rozporządzenia alimentacyjnego.

Fakt, iż rozporządzenie obowiązuje w Danii tylko częściowo (zob. zakres rozporządzenia, o którym mowa wyżej), a Dania nie jest stroną Protokołu haskiego z 2007 r., może prowadzić do nieporozumień. Zbyt szybko można by bowiem wyciągnąć wnioski, że wykonanie decyzji sądu hiszpańskiego w Danii podlega przepisom rozdziału IV sekcji 2 rozporządzenia alimentacyjnego. Należy jednak pamiętać, że decyzja wydana dzisiaj przez sąd państwa członkowskiego będącego stroną Protokołu haskiego z 2007 r. (np. Hiszpanii), jest wykonywalna we **WSZYSTKICH** państwach członkowskich Unii bez konieczności *exequatur*.

Pytanie 2: Załóżmy, że w wyroku rozwodowym sąd w Londynie zasądził na rzecz Laury nie alimenty płatne co miesiąc, a jednorazową kwotę w wysokości 140,000 funtów. Czy rozporządzenie alimentacyjne umożliwia wykonanie powyższego orzeczenia na terenie Belgii i Danii?

Odpowiedź:

Najważniejsze w tym przypadku jest ustalenie, czy jednorazową kwotę zasądzoną przez brytyjski sąd na rzecz Laury można potraktować jako „alimenty” w rozumieniu rozporządzenia alimentacyjnego. TSUE (wtedy jeszcze jako ETS) został poproszony o rozstrzygnięcie powyższej kwestii w ramach sprawy *Van den Boogaard przeciwko Laumen* (C 220/95), zob. ramka poniżej. Trybunał został poproszony o przedstawienie wykładni pojęcia „alimenty” w ramach tzw. Konwencji Brukselskiej, przekształconej później w rozporządzenie Bruksela I, zastąpione z kolei rozporządzeniem alimentacyjnym. Orzecznictwo Trybunału w tej kwestii pozostaje wiążące.

Jednorazowa kwota zasądzona na rzecz Laury mogłaby zostać uznana za „alimenty”, gdyby w uzasadnieniu orzeczenia sąd wyraźnie zaznaczył, że zasądzana kwota „*ma umożliwić*” Laurze „*utrzymanie się*” lub że „*przy ustalaniu wysokości świadczenia po uwagę wzięto potrzeby małżonków i środki, jakimi każde z nich dysponuje*”. Studium przypadku nr 2 zawiera zbyt mało informacji, abyśmy mogli odpowiedzieć na powyższe pytanie.

TSUE (ETS) – Wyrok z dnia 27.2.1997 - *Van den Boogaard przeciwko Laumen* (C-220/95)

W ramach opisywanej sprawy Sąd miał ustalić, czy „*orzeczenie wydane przez sąd w sprawie o rozwód, zasądzające na rzecz jednej ze stron jednorazową kwotę i przeniesienie prawa własności do majątku*” można uznać za orzeczenie „*dotyczące zobowiązań alimentacyjnych*” mieszczące się w zakresie Konwencji z dnia 27 września 1968 r. o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych, zmienionej Konwencją z 9 października 1978 r.

Sąd uznał, że „*Jeśli w uzasadnieniu orzeczenia wydanego w sprawie o rozwód, zaznaczono, iż zasądzane świadczenie ma umożliwić jednemu z małżonków utrzymanie się lub że przy ustalaniu wysokości świadczenia pod uwagę wzięto potrzeby małżonków i środki, jakimi każde z nich dysponuje, wówczas orzeczenie takie należy uznać za dotyczące alimentów. Jeśli zaś orzeczenie „dotyczy wyłącznie podziału majątku między małżonków, należy je uznać za orzeczenie dotyczące stosunków majątkowych wynikających z małżeństwa, niepodlegające wykonaniu na mocy Konwencji Brukselskiej. Sąd zauważył także, że orzeczenie, w którym rozstrzyga się o kilku roszczeniach dochodzonych w pozwie, może, zgodnie z art. 42 Konwencji Brukselskiej, być wykonane w części, jeśli wyraźnie zaznaczono w nim cele, do których odnoszą się poszczególne części orzeczenia*”.

Pytanie 3: Czy Laurze przysługuje prawo do pomocy organów centralnych, o której mowa w rozporządzeniu alimentacyjnym, w dochodzeniu na terenie Belgii lub Danii alimentów na dziecko, zasądzonych przez sąd hiszpański?

Odpowiedź:

Tak, jeśli miejscem wykonania orzeczenia będzie Belgia; nie, jeśli miejscem wykonania orzeczenia będzie Dania. Jak już wspomniano (zob. informacje w ramce dotyczące zakresu rozporządzenia alimentacyjnego), rozporządzenie alimentacyjne nie stosuje się w całości do Danii. Rozdział VII, w którym mowa o współpracy między Organami Centralnymi, nie ma zastosowania do Danii.

Laura może zwrócić się o pomoc w wykonaniu orzeczenia wydanego przez sąd w Hiszpanii do hiszpańskiego Organu Centralnego (tj. Organu Centralnego państwa członkowskiego, w którym ma miejsce pobytu, art. 55 rozporządzenia) zgodnie z art. 56 rozporządzenia alimentacyjnego. Wymaganą treść wniosku określa art. 57. Zgodnie z art. 58 rozporządzenia alimentacyjnego Organ Centralny udziela wnioskodawcy pomocy w zapewnieniu, by do wniosku zostały załączone wszelkie informacje i dokumenty, które według tego organu są konieczne, by wniosek został rozpatrzony, a następnie przekazuje wniosek Centralnemu Organowi „wezwanego państwa członkowskiego”, w naszym przypadku – Belgii.

Istotną innowacją wprowadzoną w rozporządzeniu alimentacyjnym jest możliwość uzyskania w zasadzie **bezpłatnej** pomocy prawnej ze strony Organu Centralnego w odzyskaniu należności alimentacyjnych dla dziecka; zob. art. 46 rozporządzenia.

